

ЗЛОЧИННІСТЬ ПОЛІТИЧНА

Історично мінливий, інституційний, політико-правовий феномен, що виявляється у понадсумативній сукупності всіх злочинів, вчинюваних представниками державної влади, а також їх офіційними чи неофіційними опонентами (представниками парламентської меншості, політичних партій чи громадських організацій, окремими громадянами та їх об'єднаннями, групами тощо) з метою одержання, утримання, реалізації всупереч національним інтересам державної влади, впливу на неї, а також реалізацію політичної влади в межах регіону чи світу в цілому. У своїй більшості політична злочинність є особливо небезпечним різновидом організованої злочинності.

Політична злочинність, в залежності від провідного способу злочинної діяльності може, бути двох видів – насильницька (розв'язування та ведення агресивних війн, міжнародний *тероризм* і т.п.) та ненасильницька (політична корупція, електоральна злочинність тощо). В залежності від спрямованості злочинних дій – внутрішньодержавна (злочини службових осіб державних органів, спрямовані проти своїх громадян), зовнішньодержавна (злочини вчиняються по відношенню до конкретної іноземної держави) та міжнародна (транснаціональна політична злочинність).

Перелік політичних злочинів з достатньою повнотою відображений у законах про кримінальну відповідальність більшості країн світу. Як правило, цей перелік має структурну відокремленість. У КК України – це Розділ I Особливої частини «Злочини проти основ національної безпеки України», в якому сконцентровані кримінально-правові норми, що передбачають відповідальність за злочини переважно політичної спрямованості. До таких злочинів також відноситься й значна кількість тих, ознаки яких мітяться в статтях Розділу XX Особливої частини КК України «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку», а саме: злочини, передбачені ст.ст. 436–437, 439, 440, 442–445, 447 КК України. Окрему групу переважно політичних злочинів становлять також й злочини проти виборчих прав,

передбачених ст.ст. 157–160 КК України. Поширення останніх зазвичай пов'язується в науковій літературі з категорією електоральної злочинності.

Політично умотивованими є й більша частина терористичних актів, що вчиняються не лише в Україні, а й у всьому світі. Втім, для віднесення групи злочинів, пов'язаних з *тероризмом* (в тому числі й створення терористичної організації, фінансування тероризму тощо) до суто політичних злочинів немає достатньо підстав з огляду на особливості складів цих злочинів й імовірність існування мотивів аполітичного характеру (релігійного, особистісного тощо) при їх вчиненні. Аналогічним чином слід підходити і до можливості віднесення до політичних деяких злочинів проти авторитету органів державної влади, місцевого самоврядування та об'єднань громадян, а саме: втручання в діяльність державного діяча (ст. 344 КК України), погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча (ст. 346 КК України), перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради (ст. 351 КК України). В переважній більшості випадків, вчинення цих злочинів пов'язане з досягненням цілей політичного характеру – одержання, утримання, реалізації державної влади.

Окрім цього, за наявності політичного мотиву до політичних можуть бути віднесені й окремі злочини проти правосуддя: притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності (ст. 372 КК України), постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (ст. 375 КК України), втручання в діяльність судових органів (ст. 376 КК України), невиконання судового рішення (ст. 382 КК України).

Традиційно в значній мірі політично умотивованими залишаються і такі злочини, як незаконне поміщення в психіатричний заклад (ст. 151 КК України), дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності (ст. 161 КК України), перешкоджання законній професійній діяльності журналістів (ст. 171 КК України) і деякі інші.

Незважаючи на наявність широкого переліку кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за політичні злочини, визначення останніх як таких залежить від встановлення політичного мотиву. Крім того важливим є і питання про наявність чи відсутність реальної суспільної небезпечності, ступінь якої з плином часу може істотно змінюватись, аж до повної відсутності. Саме тому політичний злочин, як складова політичної злочинності, є мінливим соціальним конструктом, адже виявляє залежність від політичної, соціальної оцінки. Одна й та сама поведінка, яка де-юре є злочинною, де-факто не завжди знаходить аналогічну оцінку в суспільства, і навпаки. Тому належна кримінально-правова та кримінологічна оцінка певного політично умотивованого діяння або цілої системи відповідних практик як злочинних не завжди виявляється можливою протягом відносно короткого проміжку часу. Як правило, потребується досить тривалий час (іноді – декілька поколінь) аби в оновлених культурних, економічних, політичних умовах по-іншому визначити дійсне соціальне значення колишніх законодавчих положень, спрямованої на їх реалізацію діяльності органів державної влади, окремих посадових осіб чи навпаки – діяльності тих, хто у кримінально караних формах в тому чи іншому виді протидіяли політиці держави.

Зокрема, політичні репресії радянського періоду об'єктивно могли бути оцінені тільки після зміни базових світоглядних основ державної політики. І лише з початком незворотних змін в політичній, культурній системі СРСР та прийняттям Закону УРСР «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» від 17.04.1991 року було офіційно визнано суспільно небезпечний характер окремих складових функціонування радянської влади протягом тривалого періоду. В історії вітчизняної правотворчої практики – це було перше політичне рішення, яким фактично визнавалася злочинність діяльності цілої управлінської ланки всього державного апарату, а також правоохоронних органів по відношенню до громадян, спрямована на утискання їх громадянських та політичних прав, утвердження тоталітарного політичного

режиму. Таке визнання ґрунтується не на нормах законодавства, а на загальнолюдських гуманістичних цінностях, принципах ліберального суспільного та державного устрою. Враховуючи цю обставину, дослідження політичної злочинності має ґрунтуватися на комплексній методології, зорієнтованій на концепцію природного права, соціальний конструктивізм та пов'язані з ними теорії, окремі принципи й категорії.

Літ.: 1. *Бандурка А. М.* О власти и преступности / А. М. Бандурка. – Х. : Золотая миля, 2012 . – 389 с. 2. *Зелинская Н. А.* Политические преступления в системе международной преступности : монография / Н. А. Зелинская. – Одесса : ФЕНІКС, 2003. – 400 с. 3. *Кабанов П. А.* Политическая преступность : понятие, сущность, виды, причины, личность политического преступника, меры противодействия (криминологическое исследование) : монография / П. А. Кабанов. – Казань : ЗАО «Новое знание», 2006. – 360 с.

Орлов Ю. В.